

виразності стає не окремий діалектизм у мові героя, а саме той, що сприймається як додатковий увиразнювальний засіб мовного портрету персонажа.

У творах М. Матиос діалектна лексика виступає виразним мовним засобом, який допомагає митцю глибоко розкрити чи дослідити ментальність героїв; виконує роль домінуючого образотворчого фактора у розкритті внутрішнього світу героїв. Також діалектизми здатні передавати уявлення людей про світ дещо примітивніше порівняно з традиційними засобами, запропонованими нормами сучасної української літературної мови, формуючи при цьому індивідуально-авторський стиль митця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бибик С. Діалектне слово у словнику і в тексті / Бибик С. // Семантика мови і тексту: Зб. ст. VIII Міжнар. конф. – Ів.-Франківськ: Плай, 2003. – С. 46 – 50.
2. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови / Коваль А. П. – К.: Вища шк., 1978. – С. 87 – 322 с.
3. Оссовецкий И. А. Діалектна лексика в произведениях советской художественной литературы 50-60-х годов / Оссовецкий И. А. // Вопросы языка современной русской литературы. – М.: Наука, 1971. – С. 301 – 385 с.
4. Словник буковинських говірок / [за заг. ред. Н.В. Гуйванюк] – Чернівці : Руга, 2005. – 688 с.
5. Словник української мови: В 11 т. – К. : Наук. думка, 1970 – 1980: Т. 1. – А-В 1970. - 850 с.; Т. 2. – Г-Ж 1971. – 550 с.; Т. 3. – З 1972. – 744 с.; Т. 4. – І-М 1973. - 840 с.; Т. 5. – Н-О 1974. – 840 с.; Т. 6. – П – поїти 1975. - 823 с.; Т. 7. поїхати – приробляти 1976.– 723 с.; Т. 8. – природа – ряхтливий 1977 с.; Т. 9. – С 1978. – 916 с.; Т. 10. – Т – А 1979. - 658 с.; Т. 11. – Х – Ь 1980. – 699 с.
6. Сучасна українська літературна мова / [за заг. ред. А.П. Грищенко] – К.: Вища шк., 1997. – 493 с.
7. Українська мова. Енциклопедія / [за ред. І.В. Муромцева] – К.: Вид-во «Майстер-клас», 2011. – 400 с.
8. Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін.] – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.

ДЖЕРЕЛА

- 1а. Матиос Марія. Майже ніколи не навпаки: Вид. 2-ге. – Львів: ЛА «Піраміда», 2008. – 176 с: іл.
- 2а. Матиос Марія. Солодка Даруся. – Львів: ЛА «Піраміда», 2007. – 188 с.
- 3а. Матиос Марія. Москалиця; Мама Маріца – дружина Христофора Колумба. – Львів: ЛА «Піраміда», 2008. – 64 с: іл.
- 3б. Матиос Марія. Мама Маріца – дружина Христофора Колумба. – Львів: ЛА «Піраміда», 2008. – 48 с: іл.
- 4а. Матиос Марія. Чотири пори життя. – Львів: ЛА «Піраміда», 2009. – 246с.

В статті розглянуто діалектну лексику прозаїчних творів М. Матиос. Прослідковано їх роль в отриманні місцевого колориту, в створенні образів, індивідуалізації та етнографічної ідентифікації героїв художественного твору.

Ключевые слова: Діалектизм, жіноча проза, лексико-семантична група, стилістична функція.

Dialectical vocabulary of M. Matios prosaic texts has been observed in the paper.

Their functions during displaying local tonality, creating different images, individualization and ethnographic identification heroes of the text have been determined.

Key words: dialecticism, woman prose, vocabulary and stylistic group, stylistic function.

УДК 811.161.2(09)

В. М. Пузач

ПРЕДИКАТИВНІ ФОРМИ НА -НО, -ТО В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ: ЯВИЩЕ НЕУЗГОДЖЕНИХ КОНСТРУКЦІЙ

Стаття присвячена граматичним явищам порушення узгодження між дієслівними формами на *-но, -то* та іменами в історії української мови, що супроводжували формування об'єктних конструкцій із предикативними формами на *-но, -то* в джерелах різних стилів та жанрів 14-18 ст.

Ключові слова: предикативна форма на *-но, -то*; порушення узгодження між підметом і присудком; об'єктна конструкція.

Формування предикативних форм на *-но, -то* в історії української мови на певних етапах супроводжувалося існуванням конструкцій із порушенням узгодження між дієслівними формами на *-но, -то* та іменами. На думку дослідників, такі структури є цінними для визначення етапів формування об'єктних конструкцій із ПФ, до того ж їхня кількість не обмежується поодинокими випадками: «Двоскладні неузгоджені конструкції добре відомі в старій писемності на білоруській та українській території» [5, 495].

Дослідивши неузгоджені конструкції з формами на *-но*, *-то* на матеріалі ділового стилю пізнього періоду російської мови, зараховуючи до неузгоджених усі випадки зі збігом форм називного-знахідного відмінків імен при зазначених формах, окрім прикладів із формами середнього роду, В.Борковський помітив, що «поставлення дієприкметників у середньому роді дозволило узагальнити, об'єднати все коло перелічуваних предметів як цілісну сукупність» [1, 423]. В іншій праці зазначено, що в ділових документах давньоруських пам'яток порушення узгодження «є особливо частим при переліку, коли дієприкметник передує предметам, які перераховуються» [2, 25].

Схожим є спостереження С.Никифорова щодо вживання неузгоджених пасивних коротких дієприкметників середнього роду на початку речення в староросійській мові другої половини 16 ст. На думку автора, неузгоджений короткий дієприкметник у формі середнього роду однини «міг з'являтися в мовленні того, хто говорить, до усвідомлення ним предмета з його граматичною формою» [3, 321 прим.]. Конструкції з іменниками в початковій формі жіночого роду в препозиції щодо форм на *-но*, *-то* розглянуто як неузгоджені двоскладні [3, 321-322]. Д.Станішева пояснює вживання іменників *а-*, *ја-* основ при формах на *-но*, *-то* «розривом наступних форм із дієслівним значенням при переліку» [4, 49].

В українських джерелах різних стилів та жанрів 14-18 ст. спостерігаємо граматично різноманітні перехідні випадки відсутності координації форм на *-но*, *-то* з іменами. Метою статті є дослідження їхнього місця у формуванні зазначених предикативних форм, визначення етапності їхньої ролі.

Слід ураховувати, що кількість випадків із порушенням узгодження залежить від трактування самого цього поняття. Їх засвідчує лише беззаперечне вживання форми називного відмінка при формах на *-но*, *-то*. На нашу думку, першими такими конструкціями з порушенням узгодження в писемних пам'ятках староукраїнської мови, що супроводжували процес формування односкладності, були такі: *которая...вложено* (1388, Г-14, 45., різночит. 135, 90); *послано...шоуба* (1488, ССУМ, 202).

Випадки з порушенням узгодження трапляються в джерелах ділового стилю 16 ст. Підмети-об'єкти в таких структурах виражені формами жіночого роду: *по/д/ле того пивница дралицами побито не ново* (1578, ПВК, 49). Та набагато частіше такі підмети-об'єкти засвідчені рядом однорідних членів речення, де спостерігаємо вияви хитання в граматичному вираженні об'єктних конструкцій: *обора и хлев...горожоно* (1578, ПВК, 50); *украдено бляху сребреную..., све/ч/ тры велики/х/...; завесикъ кита/и/чаны/и/, скате/р/ть цвилеховая* (1583, АЖ, 53).

У досліджених пам'ятках 17 ст. виявлено значну кількість таких конструкцій: *по единой сторонѣ персона панянская под крестом вырыто* (1637, АЮЗР, 1/10, 157); *которая протестация и сознание...ест записано* (1602, АЮЗР, 1/6, 332); *которое ж то оповедане и жалоба и возного сознание...ест записано* (1607, АЮЗР, 1/6, 372); *обецуючи, же душа и горло его откуплено быти мело через в.м.* (1605, АЮЗР, 8/3, 510); *начи/н/е млыновое, пила, топор, бо/д/ня, о/к/ша, замо/к/ о/т/скрыни взято...* (1609, ВНД, 138).

Окрім зазвичай уживаних підметів у формі імен жіночого роду, зрідка функцію підмета в неузгоджених конструкціях виконує займенник у формі чоловічого роду: *а до того и вѣчным мукам проклятое потомство его и он сам отдано ест за то* (1647-1677, АЮЗР, 1/11, 334).

Поодинокими є випадки порушення узгодження в конструкціях пам'яток 18 ст.: *и многих рѣчей (,) а именно: казановѣ два винничнихъ зъ рурами (,) шкатулку, ...и реестра шинковіе золотих на двѣстѣ (,) полуставѣ (,) и книжка (,) и шапка добрая (,) сокир двѣ (,) желѣза плуговіе (,) і з скринь плахотѣ шовкових чотири, полотна чотири сувуйцѣ (,) ...побрано* (ДНРМ, 102).

Конструкції з порушенням узгодження зрідка трапляються протягом

16-18 ст. у джерелах інших стилів, окрім ділового:

- у полемічній літературі другої половини 16-першої половини 17 ст.: *Сія предсловная сказанія и двострочное согласіе, мною, ...составлено бѣ* (друга половина 16 ст., УЛ, 212);

- у драмі 17-початку 18 ст.: *Сего ради азъ во мир есмь посланно* (Рез., 338); *Еже вышнимъ творцемъ сильно вручено: Красна одежда, власти надежда, скипетръ, корона висока форона...* (1710, Рез., 340);

- у релігійній літературі 17-початку 18 ст.: *книга евангеліе, которая учит вѣры Христовой, нехай будет вкинено в огонь...* (17 ст., Перетц, 97);

- у науковому стилі 17 ст.: *Салисса а/л/бо корова травдчаа, в с/т/ Писмѣ названо* (Бер., 190);

- у поезії другої половини 17 ст.: *За Богдана а Яна справа направяно* (УП, 102); *паче мужеством и вся суть възвишенно* (УП, 468-469);

- у приватних щоденниках першої половини 18 ст.: *тамъ за скопщину взято у Киселка конь а кобилка* (1733, Хан., 129); *чрезъ которого писано до Козачинского и послано въ домъ палубъ и два конѣ також хомутъ и шлея* (1743, Хан., 209).

У різножанрових пам'ятках староукраїнської мови форми на *-но*, *-то* могли займати будь-яку позицію в реченні щодо імен у формі називного (відмінного від знахідного) відмінка. У випадках препозиційного розміщення форм на *-но*, *-то* імена могли не координуватися, а з'являтися у свідомості мовця у вигляді однорідних перелічуваних предметів поступово, послаблюючи предикативні зв'язки.

Як засвідчують дані українських історичних пам'яток, випадки з порушенням узгодження не передували формуванню явища односкладності форм на *-но*, *-то*, а супроводжували його, кількісно та якісно не чинячи етапного значення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Борковский В.И., Кузнецов П.С. Историческая грамматика русского языка /В.И.Борковский, П.С.Кузнецов. – М.: Наука, 1965. – 555 с.
2. Борковский В.И. Синтаксис древнерусских грамот. Простое предложение /В.И.Борковский //Вопросы славянского языкознания. – Кн. 2. – Львов: Львовский гос. унив. – 1949. – С.5-101.
3. Никифоров С.Д. Глагол, его категории и формы в русской письменности второй половины 16 века /С.Д.Никифоров. – М.: Изд. АН СССР, 1952. – 344 с.
4. Станишева Д.С. Винительный падеж в восточнославянских языках /Д.С.Станишева. – София: Изд Болг. АН, 1966. – 295 с.
5. Филлин Ф.П. Происхождение русского, украинского и белорусского языков. Историко-диалектологический очерк /Ф.П.Филлин. – Л.: Наука, 1972. – 655 с.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

- АЖ – Актова книга Житомирського міського уряду кінця 16 ст. (1582-158 рр.) Підг. до вид. М.К.Бойчук. – К.: Наукова думка, 1965.
- АЮЗР – Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею по разбору древних актов. – Ч. 1, т. 6, 10, 11; ч. 8, т. 3.
- Бер. – Лексикон словенороский Памви Беринди. – К.: Вид. АН УРСР, 1961.
- ВНд – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини 17 ст. (Збірник актових документів). – К.: Наукова думка, 1981.
- Г-14 – Грамоти 14 ст. – К.: Наукова думка, 1974.
- ДНРМ – Ділова і народно-розмовна мова 18 ст. (Матеріали сотенних канцелярій і ратуш Лівобережної України). – К.: Наукова думка, 1976.
- ПВК – Памятники, изданные Временною комиссиею для разбора древних актов..- Т. 3. – К., 1852.
- Перетц –Перетц В.Н. Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы 16-18 веков. Приложения /Сборник ОРЯС АН СССР. – Т. СІ. - ф 2. – Л., 1926.
- Рез. – Резанов В.І. Драма українська. І. Старовинний театр український. – Вип. 3. Шкільні дійства великоднього циклу. Додатки. – К., 1926.
- ССУМ – Словник староукраїнської мови 14-15 ст.: У двох томах. – Т. 2. – К.: Наукова думка, 1978.
- УЛ – Українська література 14-16 ст. – К.: Наукова думка, 1988.
- УП – Українська поезія середини 17 ст.. – К.: Наукова думка, 1992.
- Хан.– Дневникъ генеральнаго хоружаго Николая Ханенка (1727-1753 г.) /Изданіе редакціи «Киевской старины». – Кієвъ, 1887.

Стаття посвящена граматическим явлениям нарушения согласования между глагольными формами на *-но*, *-то* и именами в истории украинского языка, что сопровождали формирование объектных конструкций с предикативными формами на *-но*, *-то* в памятках разных стилей и жанров 14-18 вв.

Ключевые слова: предикативная форма на *-но*, *-то*; нарушение согласования между подлежащим и сказуемым; объектная конструкция.

The article deals with the grammatical questions of the uncoordinated constructions among the verb forms in «-но», «-то». Objective constructions in «-но», «-то». were formed by verbs and uncoordinated constructions in the Old Ukrainian texts of various styles and genres of the XIV-XVIII th. centuries.

Key words: Predicative forms in «-но», «-то», uncoordinated constructions, objective construction.